ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 106, Temmuz 2020, s. 480-497

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.44040>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
4.06.2020

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.07.2020

Serkan ODAN

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel Bilimler Ana Sanat Dalı,
Müzik Bilimleri, Yüksek Lisans Öğrencisi
serkanodan@gmail.com

TRT THM REPERTUVARINDA BULUNAN FARKLI YÖRELERE AİT ZEYBEK EZGİLERİNİN, BAĞLAMA İLE BOZUK DÜZENİNDE TEZENE UYGULAMASI VE NOTASYONUNUN PORTE ÜZERİNDE İNCELENMESİ¹

Öz

Zeybek, Ege ve Batı Akdeniz yörelerinde efe olarak nitelenen kişilerle ilişkilendirilen bir halk oyunu ve müziğidir. Zeybek ezgisinin kendine has bir tavrı vardır. Tavrı terimi çalgılar için kullanılır ve yöreye has bir çalım şeklini ifade eder. TRT Türk halk müziği repertuarında yer alan ve farklı yörelerden derlenmiş zeybek ezgilerinin büyük bir kısmında sadece birim değeri ile belirtilen sesler düz ve yalın bir şekilde ifade edilmiş, zeybek tavrını oluşturan ritmik motifler ve tezene şekli belirtilmemiştir. Ezgilerin tavrını gösterecek şekilde düzenlenmesi ve tezene vuruşlarının gösterilmesi yoluyla icracıların ifade gücünün artacağı ve yöresel tezene tekniğinin uygulanması konusunda daha akıcı çalış stiline kazanılacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada; TRT Türk halk müziği repertuarından seçilen 4 farklı yöreye ait zeybek ezgisinin notalarındaki birim değerlerine karşılık gelen vuruşları ifade eden motifleri esas alınarak zeybek tavrını gösteren tezene vuruşları bağlamada bozuk düzeninde uygulanmış ve notasyonu yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Zeybek, Bağlama, Bozuk Düzeni, Tavrı, Tezene, Uygulama

¹ Bu makale Serkan ODAN'ın İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı lisans bitirme tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

THE EXAMINATION ABOUT ZEYBEK MELODIES, PLECTRUM PRACTİCE İN BOZUK TUNING WITH BAGLAMA INSTRUMENT AND PERFORMING THEIR NOTATION ON THE STAVE BELONGING TO DIFFERENT REGIONS IN TRT TURKISH FOLK MUSIC (THM) REPERTORY

Abstract

Zeybek is a folk dance and music type associated with people qualified as efe in the Aegean and Western Mediterranean regions. Zeybek melody has a unique modus. The term “modus” is used for instruments and refers to a local style of playing. Most of the zeybek melodies in TRT Turkish folk music repertoire had been compiled from different regions, only the voices indicated by the unit value had been expressed in a clear and plain manner. And rhythmic motifs and shape of the plectrum which are forming the zeybek modus had not been specified. It is thought that, by organizing the melodies to show their modus and showing their strokes to the plectrum, the expressive power of the performers will increase and a more fluent working styles will be gained in the application of the technique to the local modus. In this study, based on the motifs that express the strokes corresponding to the unit values in the notes of the zeybek melody of three different regions selected from the TRT Turkish folk music repertoire, and plectrum strokes which are showing Zeybek modus have been applied in distorted order and notation in Bağlama instrument.

Keywords: Zeybek, Bağlama, Bozuk Düzeni, Modus, Tezene, Practice

Giriş

Halkın ve usta sanatçıların katkıları ile günümüze taşınmış yöre tavrırları, Türk halk müziğinin icra zenginliğini gösteren en önemli olgulardan biridir. Yörelere has tavrırlar meydana gelmiştir. Bu tavrırlardan biri de zeybek tavrıdır. Zeybek ezgileri, yurdumuzun Ege Bölgesi ve Batı Akdeniz bölgelerinde karşımıza çıkmakta olup bağlama enstrümanında kendine özgü tezene vuruşu ile icra edilmektedir.

Türk halk müziğinde uzun yıllardır kullanılan “tavrır” terimi, özellikle bağlama enstrümanının icrası sırasında yörelere özel icra tekniğini ifade eden bir kavramdır (Demir, 2013: 67). Genel anlamda bir duruma karşı gösterilen tutum ve davranışı ifade etmekte kullanılan tavrır kelimesi, müzik alanında kişiye özgü bir çalım stili olmasının yanında, bir bölge ya da yöre sınırları içinde oluşan, ortak müzik uygulamaları olarak da ifade edilmektedir. Bu kavram, Türk müziği çerçevesinde değerlendirildiğinde, Türk sanat müziğinde üslup-tavrır, Türk halk müziğinde ise yerel seslendirme ve yorumlama olarak nitelendirilmektedir (Yaşar, 2015: 3).

Taptık (1972: 5) tezene tabirinin Halk musikiinde tavrır anlamında kullanıldığını vurgulayarak tezene vuruş şekillerinin bölge ismi ile belirtildiğini ifade etmiştir. (Zeybek tezenesi, Konya tezenesi, Kayseri tezenesi, Ankara tezenesi, Yozgat tezenesi) gibi. Buradaki tezenenin, o yörenin tavrırını gösteren bir tabir olduğunu dile getirmiştir.

“Bağlama çalmanın ‘olmazsa olmazı’ tavrı, çalınan ezginin hangi yöreye ait olduğunu belirten, yöreselliğini vurgulayan en önemli özelliktir. THM repertuvarındaki ezgiler bağlama için yazılmadıklarından, nota dışında bir de tavrı bilmek gerekmektedir. Tavrı bilmeden ezginin yöreselliği, biçimi kaybolur” (Yükrük, 2011: 1).

TRT Türk halk müziği repertuvarındaki zeybek türkülleri incelendiğinde ezgilerin büyük bir kısmında tezeneli halk çalgısı olan bağlama ile icrasını içeren tavrının mevcut olmadığı görülmektedir. Yöre tavrını yansıtan ritmik ve melodik motifler² nota üzerinde belirtilmemiştir. Bu da genellikle icrayı yapacak sanatçının birikimleri doğrultusunda yapacağı bir icradır. Fakat yapılacak bu icra kişiden kişiye değişkenlik göstermemelidir. Çünkü tavrı ifade eden motifler ve bu motiflerin mızrap ile uygulamaları aynıdır. Yalnızca melodik yapıya, ritmik yapıya, düzum ve mertebeye göre çok küçük bazı farklılıklar gösterebilirler genel olarak otantik tavrı aynıdır.

Her yörenin ezgi türleri ve işlenen konular bölge itibarıyla farklılıklar göstermektedir. Zeybek tavrı, kendine özgü karakteristik özelliği olan genelde kahramanlık, yiğitlik, mertlik duygularını melodik olarak ezginin motiflerinde hissettiren bir yapıya sahiptir. Bu duyguları hissedebilen ve zeybek tavrını kavramış olan icracı farklı yörelerden derlenmiş ezgiler olsa bile birikimleriyle bu tavrı bağlama ile rahatlıkla icra edebileceklerdir.

Ezgilerde duyguların ifadesini sağlayan unsurların melodik ve ritmik motifler olduğu aşikârdır. Gerçek sanatçıların yapacakları bu ezgileri icra ederken o duyguları hissedebilmek ve hissettirebilmektir. Sadece melodi ve ritim ile sözleri okumak o türkünün yakılma esnasındaki duygularını ifade etmeyeceği gibi yöre tavrından da uzak bir icrayı sergileyecektir.

Bu bilgiler dahilinde, TRT Türk halk müziği repertuvarında bulunan farklı yörelere ait zeybek ezgilerinin bozuk düzeninde yöre tavrını ifade eden tezene vuruşları ile düzenlenerek notasyonunun porte üzerinde belirtilmesi çalışmamızın amacını oluşturmaktadır.

Zeybek ve Zeybek Müziği

Zeybek sözcüğünün genel manada kullanımı incelendiğinde; mert ve delikanlı anlamlarına gelen, kişiye özgü bir durumu ifade ettiği gözlenmektedir. Bunun yanı sıra Zeybeğin Türk Dil Kurumu sözlüğünde “Batı Anadolu efesi, Ege yöresine özgü bir müzik veya oyun türü, zeybek havası” anlamlarını da içerdiği tespit edilmektedir (TDK). Bu terim, geçmişten günümüze *Saybak*, *Seybek*, *Zaybak* ve *Zeybak* kelimeleri gibi farklı adlarla anılmış ise de bugün tüm bu sözcükler zeybek kelimesiyle özdeşleşmiş ve Türkçe bir kelime olarak sözlüklerde yerini almıştır (Akdoğan, 2004: 20).

Zeybeklerin, Osmanlı Devleti’nin son yıllarında ortaya çıktığı görülmektedir. Resmî belgelerde “zeybek” adının kullanılması 18. yüzyıl sonları itibarıyla gerçekleşmiştir (Öztürk, 2006: 32). Bugün Zeybek coğrafyası genel olarak incelendiğinde ise tüm Ege Bölgesi’nin yanı sıra, Akdeniz’in batıdan doğuya doğru Antalya’yı da içine alan yerler, Orta Anadolu’da Eskişehir ve Ankara’yı kapsayan kesimler ve Marmara Bölgesi’nde Balıkesir ve Çanakkale’yi içine alan yerler, zeybek kültürünün yaygınlık gösterdiği alanlar olarak tespit edilmektedir.

Eke ile yapılan kişisel görüşme sonucunda genel olarak zeybek yörelerinde kullanılan ve zeybeklerin karakteristik özelliklerine göre icra anlamında değişkenlik gösteren çalgıların:

- Mızraplı çalgı olarak: Bağlama,

² Motif: En az iki sesi ve bir kuvvet merkezi olan, melodik, armonik ve ritmik bakımdan özel bir karaktere sahip en küçük müzik fikri ve en küçük form elemanıdır (Bkz. Eke, 2016: 40).

- Nefesli çalgı olarak: Zurna, Sipsi, Klarnet,
- Yaylı çalgı olarak: Kabak kemane,
- Vurmalı çalgı olarak: Davul, Tef, Kaşık, Darbuka olduğu bilgisine ulaşılmıştır (Eke, Kişisel Görüşme, Ağustos 2016).

Ayrıca Okdan (2014: 1), “Zeybek Oyunlarına Eşlik Eden Çalgı Takımları” isimli araştırmasında bu çalgıları;

- 1- Davul Zurna Takımları
- 2- Bağlama Takımları
- 3- Grangaz Takımları
- 4- İncesaz Takımları şeklinde dört ana başlık altında ele alınabileceği görüşünü ortaya koymuştur.

Türk Halk Müziği repertuvarında bulunan dokuz zamanlı sözlü ve sözsüz Kırık Hava repertuvarının en geniş bölümünü zeybekler oluşturmaktadır. Dokuz zamanlı zeybeklerde genellikle A, B, C, D ve E tipi düzümler kullanılmaktadır.

Dokuz zamanlı usuller, iki ve üç zamanlı ana usullerin birleşmesi ile oluşurlar ve düzümleri şu şekildedir:

- A tipi; 3+2+2+2
- B tipi; 2+3+2+2
- C tipi; 2+2+3+2
- D tipi; 2+2+2+3
- E tipi; 3+3+3

“Ritmik karakterlerine göre zeybekler 3’e ayrılır:

- 1- Ağır Zeybekler: Mertebeleri 9/2 ve 9/4 olan zeybekler bu gruba girer.
- 2- Orta Hızdaki Zeybekler: Mertebeleri 9/8 olan zeybeklerdir.
- 3- Kıvrak Zeybekler: Mertebeleri 9/16 olan zeybeklerdir. Antalya, Burdur ve dolaylarında ‘D tipi’ (2+2+2+3=9) kıvrak zeybeklerin adı ‘Teke Zortlatması’dır. Burdur dolaylarında ‘B tipi’ (2+3+2+2=9) süratli dokuzlular ‘Dımdan Havası’ adını alır. Bu çeşit hareketli birleşik dokuzluların ‘D tipi’, Isparta dolaylarında ‘Datdiri’ ve ‘B tipi’ ise ‘Gakgili’ havası olarak adlandırılmıştır (Sarısözen, 1962: 78).”

Halk müziğinde usullü türler arasında karşımıza çıkan zeybek havaları, aynı zamanda Batı Anadolu’da yerel halkın icra ettiği mahalli bir oyun türüdür (Özbilgin, 2003: 109). Meydanlarda davul-zurna eşliği ile oynanan zeybek oyunları kapalı yerlerde ise bağlamalar eşliğinde oynanır (Demir, 2013: 80). Efelik, kahramanlık, mertlik, yiğitlik ve sevdâ temasının vurguları hem oyuna hem de enstrüman icrasına yansımaktadır. Ezgilerin bağlama ile icrasında bu duygular ritmik (tartımsal) motiflerin uygulanması ile hissettirilir. Yöreye ait tezene vuruşları oyunu oynayan kişilerin oyun şekline göre belli bir düzen zarfında uygulanır ve zeybek dinleyicisine sunulur. Ezgilerin melodik karakterine, yani inici-çıkıcı durumlarına göre de değişkenlik gösteren ritmik motifler enstrümanda akıcılığı sağlamaktadır.

Zeybek tavrının bağlama ile icrasındaki en belirgin (temel) özelliği, “üst mızrap vuruşuyla bağlamanın tüm tellerine vurduktan sonra alt tel gruplarında altmışdörtlük (çırpma) mızrap vuruşu yaparak, alt mızrap vuruşuyla yine tüm tellere vurularak son bulmasıdır” (Karkin, Pelikoğlu ve Haşhaş 2014: 136).

Şekil 1: Zeybek Tavrı (Emnalar, 1998: 586).

Bağlamada Düzen Kavramı ve Bozuk Düzeni

Anadolu'nun hemen hemen her bölgesinde kullanılan bağlama enstrümanı gerek düzen gerek icra teknikleri gerekse ebatları açısından çok zengin bir yapıya sahiptir. Telli bir çalgı olan bağlama, yörelerin çalış ve söyleyiş biçimlerine göre çeşitli düzen ve tezene uygulamaları ile icra edilmektedir.

Düzen kelimesi genellikle Türk halk sazları için kullanılmakta ve bağlamada düzen denildiğinde tellerin belli bir sisteme göre akort edilmesi düşünülmektedir. Fakat düzen aslında uygulanan değişik akortların adıdır (Kurt, 1989'dan akt. Açar, 2019: 26).

Genel olarak radyolarda kullanılan düzenin bozuk düzeni olduğu görülmektedir. Yörelere göre farklı isimlendirilebilen bozuk düzeninin bilinen diğer adı da "kara düzen"dir. Bazı türkülerin ve oyun havalarının kendilerine has icra edildiği düzenlerde vardır. Bağlama düzeni, müstezat düzeni, misket düzeni vb. kullanılan düzenlerden bazılarıdır.

Düzenler, tellerin tınlamasına göre armonik bir yapı oluşturarak ezgilerin ve tavrın daha akıcı şekilde duyurulmasını sağlamaktadır. Yöresel tavrın uygulanmasında önemli bir etken yapıya sahip olan düzenler, çalındığı esere göre de değişiklik gösterebilmektedir. Genel olarak zeybek ezgilerinin icralarında kullanılan ve tercih edilen düzenin, bozuk düzeni olduğu söyleyebiliriz. Makamsal yapısına göre farklı düzenlerde icra edilen zeybek örneklerine de rastlamak mümkündür.

Bozuk düzeni olarak kabul edilen akort şekli tellerin "la-re-sol" sesleri üzerine düzenlenmesidir. Şekil 1'de bozuk düzeni tel grupları ve notaları porte üzerinde gösterilmiştir.

Şekil 2: Bozuk Düzeni

Zeybeklerde Tezene Uygulamasının Düzenlenmesi ile İlgili Bilgiler

TRT repertuarında bulunan ve farklı yörelerden seçilen zeybeklerde genel olarak zeybek tezenesini ifade eden motifler mevcut değildir. Dolayısıyla bağlama ile icra edildikleri zaman, monoton ve yöre tavrını ifade etmeyen bir icra ortaya çıkmaktadır. Bu araştırma kapsamında önce bireysel olarak yapılan uygulamalarla farklı mertebedeki ezgiler icra edilmiştir. Ve bu icralar sonucu zeybek tezenesi hakkında tespitler yapılmıştır. Tezene tekniğinin uygulanması ve

tınlayan seslerin armonik yapıya daha uygun olmasından dolayı ezgiler bozuk düzeni üzerinden ele alınmıştır.

Mertebelerin ağır karakterli ve oyun orijinli olmalarından dolayı zeybek icralarında ağırlaşarak ve kasarak bir saz uygulaması ezginin tavrı ile doğru orantılıdır. Bu araştırmada incelenen zeybek ezgilerinde çıkıcı melodik yapıya sahip olan ezgilerin motifleri, noktalı ve biraz daha uzun seslerle ifade edilmiştir. Ezgilerin saz bölümlerindeki motifler, ritmik değerler esas alınarak melodik yapı akışı bozulmaksızın tezene vuruşlarına uygun bir şekilde düzenlenmiş ve bağlama ile icralarında kullanılan parmak numaraları notaların hemen altında gösterilmiştir. Sözlü zeybek ezgilerinde ise söz bölümleri repertuvardaki şekli ile ritmik ve melodik motifler değiştirilmeden tezene vuruşları teller üzerinde belirtilmiştir.

Bu çalışmada araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma yönteminde de hem karşılaştırma metodu hem de gözlem metodu suretiyle bilgiler ortaya çıkarılmıştır. Araştırma kapsamında TRT Türk halk müziği repertuarında bulunan farklı yörelerden derlenmiş 4 adet zeybek ezgisi çalışmamızdaki uygulamalarla karşılaştırılarak aradaki fark ortaya konulmuştur. Ezgilerin bozuk düzeninde yöre tavrını ifade eden notasyonu ve tezene ile uygulanışı belirtilmiştir. Düzenlenen saz bölümlerinde motiflerin altındaki parmak numaraları, tezene şemasındaki teller üzerindeki uygulamaları ve kısaltmalar ile ilgili açıklayıcı bilgiler tablo 1’de ifade edilmiştir.

Tablo 1. Parmak Numaraları, Tezene Şemasındaki Teller Üzerindeki Uygulamalar ve Kullanılan Kısaltmalar

Bağlama Üzerinde Parmak Numaraları	Bağlama Üzerindeki Teller
(0) Boş tel; Hiçbir parmağı kullanmadan	Ü: Üst Teller
(1) İşaret Parmağı	O: Orta Teller
(2) Orta Parmak	A: Alt Teller
(3) Yüzük Parmağı	
(4) Serçe Parmak	
(5) Baş Parmak	

Bağlama Üzerinde Tezene Vuruşları

Yukarıdan aşağıya tezene vuruşu “ ↓ ” işareti ile gösterilmiştir.

Aşağıdan yukarıya tezene vuruşu “ ↑ ” işareti ile gösterilmiştir.

Tablo 1’de görüldüğü üzere bağlama üzerindeki parmak numaraları 0 hiçbir parmağı kullanmadan (boş tel veya teller), 1 işaret parmak, 2 orta parmak, 3 yüzük parmak, 4 serçe

3 1 1 2 1 1 1 1 3 1 1 3 4 3 1 1 2 0 2 1 1 1 1 1 2 1

Ü
O
A

0 1 3 1 1 2 1 1 3 4 1 1 1 2 1 1 1 3

Ü
O
A

0 1 3 1 1 2 1 1 3 4 3 1 1 2 0 1 1 1 1 1 5 4 2 SON

Ü
O
A

1 3 2 1 2 1 1 1 4 1 1 3 1 1 3 4 2 1 1 1 1 3

Ü
O
A

1 3 2 1 2 1 1 1 4 1 1 3 1 1 3 4 2 0 1 1 1 1 1 2 1

Ü
O
A

2.‘‘ Zobalarında Guruda Meşe Yanıyor’’ Adlı Ezginin Saz Bölümünün Düzenlenmiş Notası ve Tezene Şeması

Tablo 3. TRT Repertuarındaki ‘‘Zobalarında Guruda Meşe Yanıyor’’ Adlı Zeybeğe Ait Bilgiler

TRT Müzik Dairesi Yayın Bilgileri	Zeybeğin Özellikleri
TRT Repertuar Sıra No: 2261	Usulü: Birleşik Usul
İnceleme Tarihi: 12.03.1989	Mertebe: 9/4
Yöresi: Denizli	Düzümü: D Tipi (2+2+2+3=9)
Kaynak Kişi: Özay Gönülüm	Tsm’deki Makam Benzerliği: Nikriz Makamı
Derleyen: Özay Gönülüm	
Notaya Alan: Özay Gönülüm	

SÜRE: ♩ = 48

ZOBALARINDA GURU DA MEŞE YANIYOR

Trt Tm Repertuarında Bulunan Farklı Yörelere Ait Zeybek Ezgilerinin, Bağlama İle Bozuk Düzeninde Tezene Uygulaması ve Notasyonunun Porte Üzerinde İncelenmesi

The musical score is presented in five systems, each consisting of a melody line and three accompaniment lines (Ü, O, A). The melody line is in G major (one sharp) and 2/4 time. The lyrics are written below the melody, and fingerings are indicated by numbers 0-4. The accompaniment lines are marked with arrows indicating the direction of the bow stroke.

System 1:
 ZO BA LA RIN DA GU RU DA ME ŞE YA NI YO RE FEM 5 0 4
 0 2 1 1 3 1 1 1 0 1 2 1 1 4 2 1

System 2:
 ZO BA LA RIN DA GU RU DA ME ŞE YA NI YO RE FEM 2 1 1
 0 2 1 1 3 1 1 1 0 1 2 1 1 4 2 1

System 3:
 YA NI YOR YA ME ME DE FEM DE Ü ŞÜ MÜŞ DE DO NU YOR 3
 3 1 1 2 1 1 2 4 1 1 2 2 1 1 1 5 3 1 1

System 4:
 BONCUK LU DA GE LİN OR TA LİK DA DÖ NÜ YOR DA DÖ NÜ YOR 5 0
 1 1 3 1 2 1 5 0 1 1 3 1 0 1 1 4 5 0

System 5:
 AS LA NİM DA E FE LER VAY VAY 5 0 2 1 1 0 4
 0 4 2 1 2 1 5 2 1 5 0 4

3. ‘Kabartan Zeybeği’ Adlı Ezginin Saz Bölümünün Düzenlenmiş Notası ve Tezene Şeması

Tablo 4. TRT Repertuarındaki ‘Kabartan Zeybeği’ Adlı Zeybeğe Ait Bilgiler

TRT Müzik Dairesi Yayın Bilgileri	Zeybeğin Özellikleri
TRT Repertuar Sıra No: 164	Usulü: Birleşik Usul
İnceleme Tarihi: 30.11.1982	Mertebe: 9/2
Yöresi: Manisa-Soma	Düzümü: D Tipi (2+2+2+3=9)
Kimden Alındığı: Ali Kavalcı	Tsm’deki Makam Benzerliği: Nikriz Makamı
Derleyen: Nihat Kaya	
Derleme Tarihi: 1971	
Notaya Alan: Nihat Kaya	

SÜRE: ♩ = 60

KABARTAN ZEYBEĞİ

The musical notation for Kabartan Zeybeği is presented in three systems. Each system consists of a melody line in treble clef with a key signature of one flat and a 2/4 time signature. Below the melody line are three tablature lines labeled Ü, O, and A. The Ü line contains fret numbers (0, 1, 2, 3, 4, 5) and rhythmic markings (vertical lines with flags). The O and A lines contain rhythmic markings. The first system has 16 measures, the second has 16 measures, and the third has 16 measures. The tablature lines are labeled Ü, O, and A from top to bottom.

5 0 2 1 4 3 1 1 5 0 2 1 0 2 1 1 3 4 3 1 1 3 4 2 5 0 2 5 0 4 2 4

Ü
O
A

1 2 1 1 2 4 2 5 4 1 2 1 1 2 1 1 2

Ü
O
A

1 1 1 3 1 1 2 2 1 1 1 4 2 1 1 3 4 2 5 0 5 0 4 2 4

Ü
O
A

4. 'Ferahi-Feraye (Zeybek)' Adlı Ezginin Saz Bölümünün Düzenlenmiş Notası ve Tezene Şeması

Tablo 5. TRT Repertuarındaki 'Ferahi-Feraye (Zeybek)' Adlı Zeybeğe Ait Bilgiler

TRT Müzik Dairesi Yayın Bilgileri	Zeybeğin Özellikleri
TRT Repertuar Sıra No: 761	Usulü: Birleşik Usul
İnceleme Tarihi: 04.10.1974	Mertebe: 9/4
Yöresi: Muğla	Düzümü: D Tipi (2+2+2+3=9)
Kimden Alındığı: Galip Bilgili ve Raziye Gülten	Tsm'deki Makam Benzerliği: Nikriz Makamı
Derleyen: Muzaffer Sarısözen	
Derleme Tarihi: 10.08.1942	
Notaya Alan: Muzaffer Sarısözen	

FERAHİ - FERAYE
(ZEYBEK)

The musical score is written in 2/4 time and consists of a melody and three systems of bağlama tablature. The melody is in G major (one sharp) and features a mix of eighth and sixteenth notes, with some measures containing triplets. The tablature systems are labeled Ü, O, and A, representing different strings of the bağlama. The first system of tablature corresponds to the first measure of the melody. The second system corresponds to the second measure. The third system corresponds to the third measure. The fourth system corresponds to the fourth measure. The fifth system corresponds to the fifth measure. The sixth system corresponds to the sixth measure. The seventh system corresponds to the seventh measure. The eighth system corresponds to the eighth measure. The ninth system corresponds to the ninth measure. The tenth system corresponds to the tenth measure. The eleventh system corresponds to the eleventh measure. The twelfth system corresponds to the twelfth measure. The thirteenth system corresponds to the thirteenth measure. The fourteenth system corresponds to the fourteenth measure. The fifteenth system corresponds to the fifteenth measure. The sixteenth system corresponds to the sixteenth measure. The seventeenth system corresponds to the seventeenth measure. The eighteenth system corresponds to the eighteenth measure. The nineteenth system corresponds to the nineteenth measure. The twentieth system corresponds to the twentieth measure. The twenty-first system corresponds to the twenty-first measure. The twenty-second system corresponds to the twenty-second measure. The twenty-third system corresponds to the twenty-third measure. The twenty-fourth system corresponds to the twenty-fourth measure. The twenty-fifth system corresponds to the twenty-fifth measure. The twenty-sixth system corresponds to the twenty-sixth measure. The twenty-seventh system corresponds to the twenty-seventh measure. The twenty-eighth system corresponds to the twenty-eighth measure. The twenty-ninth system corresponds to the twenty-ninth measure. The thirtieth system corresponds to the thirtieth measure. The thirty-first system corresponds to the thirty-first measure. The thirty-second system corresponds to the thirty-second measure. The thirty-third system corresponds to the thirty-third measure. The thirty-fourth system corresponds to the thirty-fourth measure. The thirty-fifth system corresponds to the thirty-fifth measure. The thirty-sixth system corresponds to the thirty-sixth measure. The thirty-seventh system corresponds to the thirty-seventh measure. The thirty-eighth system corresponds to the thirty-eighth measure. The thirty-ninth system corresponds to the thirty-ninth measure. The fortieth system corresponds to the fortieth measure. The forty-first system corresponds to the forty-first measure. The forty-second system corresponds to the forty-second measure. The forty-third system corresponds to the forty-third measure. The forty-fourth system corresponds to the forty-fourth measure. The forty-fifth system corresponds to the forty-fifth measure. The forty-sixth system corresponds to the forty-sixth measure. The forty-seventh system corresponds to the forty-seventh measure. The forty-eighth system corresponds to the forty-eighth measure. The forty-ninth system corresponds to the forty-ninth measure. The fiftieth system corresponds to the fiftieth measure. The fifty-first system corresponds to the fifty-first measure. The fifty-second system corresponds to the fifty-second measure. The fifty-third system corresponds to the fifty-third measure. The fifty-fourth system corresponds to the fifty-fourth measure. The fifty-fifth system corresponds to the fifty-fifth measure. The fifty-sixth system corresponds to the fifty-sixth measure. The fifty-seventh system corresponds to the fifty-seventh measure. The fifty-eighth system corresponds to the fifty-eighth measure. The fifty-ninth system corresponds to the fifty-ninth measure. The sixtieth system corresponds to the sixtieth measure. The sixty-first system corresponds to the sixty-first measure. The sixty-second system corresponds to the sixty-second measure. The sixty-third system corresponds to the sixty-third measure. The sixty-fourth system corresponds to the sixty-fourth measure. The sixty-fifth system corresponds to the sixty-fifth measure. The sixty-sixth system corresponds to the sixty-sixth measure. The sixty-seventh system corresponds to the sixty-seventh measure. The sixty-eighth system corresponds to the sixty-eighth measure. The sixty-ninth system corresponds to the sixty-ninth measure. The seventieth system corresponds to the seventieth measure. The seventy-first system corresponds to the seventy-first measure. The seventy-second system corresponds to the seventy-second measure. The seventy-third system corresponds to the seventy-third measure. The seventy-fourth system corresponds to the seventy-fourth measure. The seventy-fifth system corresponds to the seventy-fifth measure. The seventy-sixth system corresponds to the seventy-sixth measure. The seventy-seventh system corresponds to the seventy-seventh measure. The seventy-eighth system corresponds to the seventy-eighth measure. The seventy-ninth system corresponds to the seventy-ninth measure. The eightieth system corresponds to the eightieth measure. The eighty-first system corresponds to the eighty-first measure. The eighty-second system corresponds to the eighty-second measure. The eighty-third system corresponds to the eighty-third measure. The eighty-fourth system corresponds to the eighty-fourth measure. The eighty-fifth system corresponds to the eighty-fifth measure. The eighty-sixth system corresponds to the eighty-sixth measure. The eighty-seventh system corresponds to the eighty-seventh measure. The eighty-eighth system corresponds to the eighty-eighth measure. The eighty-ninth system corresponds to the eighty-ninth measure. The ninetieth system corresponds to the ninetieth measure. The ninety-first system corresponds to the ninety-first measure. The ninety-second system corresponds to the ninety-second measure. The ninety-third system corresponds to the ninety-third measure. The ninety-fourth system corresponds to the ninety-fourth measure. The ninety-fifth system corresponds to the ninety-fifth measure. The ninety-sixth system corresponds to the ninety-sixth measure. The ninety-seventh system corresponds to the ninety-seventh measure. The ninety-eighth system corresponds to the ninety-eighth measure. The ninety-ninth system corresponds to the ninety-ninth measure. The hundredth system corresponds to the hundredth measure.

GI 0 5 Zİ 2 1 NA 4 DI 0 5
Ü O A
FE RA 1 Yİ DE 1 1 1
YAN 1 DIM 1 0 A MAN ES 2 ME Rİ 1 YA RİM 2 5 0 4 DE 4
A MAN DA FE RA 4 2 0 Yİ 0
TÜRK 0 4 MEN DE GI 0 5 4 2 Zİ 4

The musical score is written for a melody line and three vocal parts: Ü (Üst), O (Orta), and A (Alta). The melody is in G major (one sharp) and 2/4 time. The lyrics are in Turkish, and the fret numbers are indicated below the lyrics.

First System:

GA 0 1 TAR 2 1 LA 5 0 4 MIŞ

Second System:

MA 0 1 YA Yİ NÖF 1 1 1

Third System:

YA RI YAN DI MA MAN ES ME Rİ YA RİM DE

0 1 1 2 2 5 0 4 4

Fourth System:

A 2 MAN 4 DA MA 0 YA 5 Yİ 2

Fifth System:

NİN Nİ NİN NA NİN Nİ NİN NA NA NİN Nİ NİM Nİ NA NAY NAM

2 1 5 0 1 1 1 0 1 3 2 5 0 4 4

1

A MAN DA NAM MAN FE RA Yİ

0 4 0 5 4 2 4 2 1

Ü

O

A

2

A MAN DA NAM MAN FE RA Yİ

0 4 0 5 4 2 4 4

Ü

O

A

Sonuç ve Öneriler

Türkiye’de Cumhuriyetin ilanından sonra sosyal ve kültürel anlamda yeni arayışlar ortaya çıkmıştır. Türk halk müziğinin arşivlemesi ve temellerinin korunması amacı ile yurdumuzun çeşitli yörelere derleme gezileri düzenlenmiştir. Gerçekleşen bu derleme gezileri ile birçok yöresel Türkü derlenmiş ve kayıt altına alınmıştır. Fakat o dönemdeki bilgi, iletişim ve teknolojik şartların yetersizliği sebebiyle, derlenen ve notaya alınan eserlerde birtakım eksikliklerin hatta yanlışlıkların olduğu görülmektedir. Notaya alınan türküler incelendiğinde, ölçülerde, donanımlarda, usullerde, saz ve söz bölümlerinde aynı zamanda yöresel tavır konusunda eksiklikler karşımıza çıkmaktadır. Derleme çalışmaları sonucunda notaya alınan bu ezgiler aslında bir kayıt özelliği gösterir niteliktedirler. Temel teşkil eden bu notalar daha sonra tekrar gözden geçirilerek söz konusu eksiklikler giderilebilirdi. Fakat zamanın ve iletişimin kısıtlı olması sebebiyle derinlemesine bir araştırma ve çalışmaya gidilememiştir.

TRT THM repertuvarındaki ezgiler genellikle düz ve sade bir şekilde notaya alınmışlardır. Fakat ezgilerin melodik yapılarındaki motifler yöresel ezgilerin tavrı ve üslubunu ortaya koyacak niteliktedirler. Ezgilerin notalarındaki motifleri dikkate alarak yöre ezgilerinin otantik olarak icrasını yapmak, sanatçı ve icracının birikimli ve yöre hakkında repertuar bilgisinin olmasını gerektirir. Bazı ezgiler sözlü olarak notaya alınmışlardır. Saz bölümleri yoktur ve nakarat ifadesi taşıyan sözlü bölümler sazlar tarafından aynı şekilde çalınmaya neden olmaktadır. Bu da düz ve etkili olmayan bir icrayı mümkün kılmaktadır. Çünkü saz ve söz bölümlerini ifade eden melodik bölümlerin notasyonu birbirinden farklıdır. Zeybek ezgilerinin bazıları sadece söz bölümünü ifade edecek şekilde notaya alınmışlardır. Bazı zeybek ezgilerinde de saz bölümlerini ifade eden motifler sade ve düz bir ifade taşımaktadırlar. Bu motifler zeybek tavrını ifade eden motiflerdir ve onların bağlama ile etkili bir şekilde icra edilmesi, ritmik yapıyı içeren birim değerleri dikkate alarak farklı tezene uygulamaları ile mümkün olabilmektedir. Zeybek ezgilerinde genellikle çırpmalı bazen de motiflere göre taramalı tezene uygulamaları kullanılmaktadır.

Bu çalışmada, tespit edilen iki adet sözlü ve iki adet sözsüz zeybek ezgilerinin usul yapısı ve mertebeleri doğrultusunda ritmik motifleri esas alınarak bağlama ile bozuk düzeninde tezene uygulamaları yapılmıştır. Bu uygulamalar yapıldığında birim vuruşa denk gelen hem ritmik hem de melodik motif özelliği gösteren motiflerin ritmik değerlerinde 16'lık, 32'lik, 64'lük değerler görülmektedir. Tezene vuruşlarının motiflere göre şemaları ve tel sıralarının bozuk düzeni üzerinden belirtilmesi, yöresel tavrı daha anlaşılır kılmakta, uygulama yönünü de daha kolay hale getirmektedir. Sözlü zeybek ezgilerinin söz bölümleri icra edildiğinde tezene uygulamaları daha sade şekilde olmalıdır. Bu sebeple söz bölümünü ifade eden notaların motiflerinde herhangi bir düzenleme yapılmaksızın tartımların tezene vuruşları belirtilmiştir. Zeybek ezgilerinin bu tezene uygulaması ile icrası etkili ve yöre tavrını gösterir niteliktedir. Türk halk müziği repertuarındaki bazı zeybek ezgilerinin bu uygulama ile eğitim ve öğretim aşamasında icra edilmesi karakteristik çalma özelliklerini daha etkin kılacaktır.

Şehirleşme dönemi ile birlikte sosyo-kültürel yapının değişime uğraması ve yöresel ezgilerimizdeki otantik tavrın zaman içinde kaybolmaya başlaması da söz konusu olabilir. Çünkü bu ezgiler artık eski ustalar tarafından da icra edilemediği için ilerleyen dönemlerde yozlaşmaya gidebilir. Dolayısıyla bu çalışma, zeybek ezgilerindeki otantik tavrın korunması ve muhafaza edilmesi adına hazırlanan bir arşiv niteliğindedir.

KAYNAKLAR

- Açar, Y. (2019). Bağlama eğitiminde kullanılan notasyonların öğrencilerin deşifre başarısına etkisi. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Akdoğu, O. (2004). Bir başkaldırı öyküsü zeybekler (Tarihi-Ezgileri-Dansları) 1. İzmir: Sade Matbaacılık.
- Demir, S. (2013). Türk halk müziğinde türler. İstanbul: Usar Yayıncılık.
- Eke, M. (2016, Ağustos 01). Kişisel görüşme. İstanbul.
- Eke, M. (2016). Türk halk müziği ezgilerindeki motifler ve işlevleri. Karadeniz Dergisi, 32, 34-47.
- Emnalar, A. (1998). Tüm yönleriyle halk müziği ve nazariyatı. İzmir: Ege Üniversitesi Basımı.
- Ergöz, H. S. (2007). Türk müziği nazariyatı ve solfeji uygulama kitabı I. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Karkın, M., Pelikoğlu, M., ve Haşhaş, S. (2014). Bağlama enstrümanının öğretim yöntemleri kapsamında yöresel tavrıların değerlendirilmesi. Art-e Sanat Dergisi, C7(13), 129-148.
- Okdan, H. (2014). Zeybek oyunlarına eşlik eden çalgı takımları. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, 45, 1-7.
- Özbilgin, M. Ö. (2003). Zeybeklik kurumu ve zeybek oyunları. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Öztürk, O. M. (2006). Zeybek kültürü ve müziği. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Sarısozen, M. (1962). Türk halk musikisi usulleri. Ankara: Resimli Posta Matbaası.
- Şenel, S. (1997-1998). Türk halk musikisi bilgileri ders notları. İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı.

- Taptık, G. (1972). Bağlama büyük metod bölüm 1. Ankara: Güray Taptık Yayınları.
- TDK. (1932). Zeybek. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi. (ET:12.04.2020).
- Tekin, H. S. (2014). Türk müziği nazariyatı ve solfej II. Ankara: Müzik Eğitimi Yayınları.
- Yaşar, S. (2015). Bağlama eğitiminde zeybek tezene tekniğinin temel öğretimine ilişkin bir çalışma. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, 50, 1-19
- Yükrük, Hüseyin. (2011). Bağlamada yöresel tezene tavırları. Ankara: Sarıyıldız Ofset Tic. Ltd. Gti.